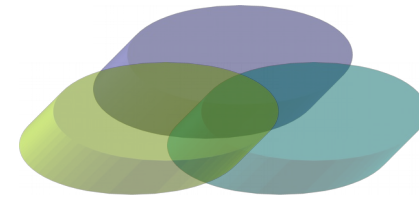

ΡΑΆΛΙΗΆ'Η DOMBORE

Book of Modifiers

Rímmenḡ ena kí:

**B̄ar̄iw̄ar̄ig Tóóduó Kóndó
Borrá**

Second Trial Edition

Jɪwɪŋ

**Kí bora-ii na bora pattá-ii, dáíŋ órré'ŋ kwa poora.
Ká Poora-sís nyéttiŋ assô assô ǎmɪŋ**

ǎl dáíŋ belé'ŋ dombore ininiŋ kuro.

**In dombore-lé ǎri tog dog as jaɪŋóba walá lóó
hǎo-lé a jaaba. Dééŋ írí tááris jɪwɪ ǎlǎŋ belé
túmúŋó.**

**Abá ǎri kee ná dééŋ arrá á jarǎŋába báis kí in
kɔnyɪr'íŋ boot joomé.**

Email: bariwarig@yahoo.com

© Fur Language Development
Committee

July 2008

Poor'ín Belé'η Pááliná

Pááliná: ʘna gé ná táári ótáná aw'ín pii niná adjective na adverb'ín táári, Poor'ín Belé-le. Kin ʘna baam kergel-si kɛɛn, na yeeη dog lóóná dɛna-lé idɛn kergel gé ná set ăl arka'η seebáa bɛw kergel-ii. Baam díig kí set írí(˘) báis kona paalíti, ɛri tog'ín kona déllin. *In kwě'η jɛri dikkó ná-ii gâl.* Íné in ʘ dikkó báis kona paalíti na íné gal báis ájí paalíti. *Mɛɛn kâη lóó dikkó pii wala?* Naa íné gal gîs ájí paalíti, pii bá gis déllin in paalíti ɛri ăl dikkó indel wala ăl dikkó-ii. Yé báis ɛri tog paalíti. *Kí mitíl: Kurú kîrrô majira'η nima.* Ila set ăl yé bɛw set írí dũu-ii(˘). Na pááli, kîrrô Báis kona kurú-sí paalíti, (Kurú kîrrô). *Ila ɛri kîrrô kaa-ii?* Íné naa namáis ari-sí paalíti.

Pááliná lóóná dɛna-lé dog saas kergel indeli kí see, idɛn ná abá yé set ás keba baam díig-lé arka'η seebáa waar kɛno-lé niná íné: *In dăy kîrrô kaa*

dăy-ii? In naa dăy-sí gis paalíti, maraŋ arka'ŋ seebáa waar k̄ŋo set ás keba, maraŋ dog abá jöel ásáŋ lóó'ŋ k̄rriŋ jáwli íné naa mat síŋ jaa nás maraŋ seebáa waar k̄ŋo-sí set írí jaa.

Mitíl: Pâla kîrrôn nás jáwle. Kin naa ittín kergel gé, kaán ɸŋ-ii, idîŋ ná Páálí ájí-sís déllin paalíti. Abá jí dombore'ŋ dió jagîla ila baam asá arka'ŋ seebáa waar k̄ŋo-lé set írí kee na arka'ŋ seebáa ɸw k̄ŋo-lés set írí dūu kee báis ájí paalíti na k̄rriŋ naŋ síŋ kí (n) agíní dééŋ tabáŋ ere álán-si baam paalíti. Kininiŋ bás déllin in baam-ii nás kee. Maraŋ Páálíná nyétin innân á geba.

Mitíl: Dîkkô, kîrrôn, póttân, símmôn na ránynyân. Kininiŋ soŋŋâ yeeŋ gé náis lóó'ŋ k̄rriŋ na ájí paalítía. Maraŋ kin dîi bás déllin Páálí'ŋ baam pulŋítía niná, (*Lîkkân, dîrrôn na mírgôn* namaŋ kerŋa k̄riŋ soŋŋâ). yeeŋ namá in loŋa niná kila dîi ăl-si baam waar k̄ŋo-lé set írí ás k̄riŋba, yeeŋ kíeŋ tog gé.

Abá jêl ná Páálí'η kona-sí jagila bán ɔri keer ɔammón. Mitíl: *Kirriη, dikkiη, silgiη* na kerηa. Kin baama namás kíeη suúrŋá-sí paalítía maraη kona kila ăl díeη kaříη eré éle básíη ulûg'íη ósom kaříη walagal kee. Bá tog-ii walagal níη dog ulûg'íη ɔɔŋa dŋa níη kaříη. Yeeη bás déllíη kila-sí paalítía asá yeeη jígítía ɔɔŋa-lé.

Naa baam kee ăl bārŋa-lé soŋŋá kačkíré-ii ye-sí námás taβɔ jányi. Kíeη taβɔŋa kaříη asá Páálí bi Páálí-sí tiyyá pii ăláη déeη arrá taraas kúró belé'η dió. Íde miltíl-le jagíl. *Dússá-tág, ranynyá-ráw, kírro-ríd na líkká-tíjíg* namaη kerηa kila ăl dombore'η dió kaříη dog. Kíeη Taβɔŋa namá kin gé dŋa, (*Tág, ríd, líd, ráw tíjíg na póbót, namaη kerηa...*). Yeeη soŋŋâ gé idŋŋ ná Páálíŋá nyéttiη kergel baŋwi. Na ká nyét íné mitíla-le áη aaba, iláŋ ná yeeη belé'η dió soŋŋâ gé.

Kin Baama dŋi yeeη iis gé na yeeη díeη táári bás tog lóníti. Mitíl: *Tullêlla, tullêllaη na tullêndiη(Túllêndiη)*. Kin iis-sí abá jagila díeη jaŋm

bá tog-ii naman táárí ãl yeen pie. Dog kojoj kee ná indel abá ɛɛna kininiɛ kɛɛn nás set írí ás kɛɛnba arka'ɛ seebáa waar kɛɛno-lé. ɛɛna kininiɛ-lé bá dííle-ii abás set jawríti dog á ireliba. Mitíl:-

Tullêndiɛ = *Túllêndiɛ* abá jöel bán innân jáa abá jöel áísán ájí paalíti belé'ɛ dió. Mitíla-sí jagíl: 1.

In kása puyyândiɛ-sí a jarróba. 2. Ka-sí báis kaan'ín koro púyyândiɛ maɛɛ. **Páálí asá set írí á keba arka'ɛ seebáa waar kɛɛno-lé mat gí sín lóóná dɛɛnán kona'ɛ táárí paalíti na lóóná dɛɛna-lé náis ájí'ɛ táárí paalíti,** maraɛn ila set írí, (´) kee arka'ɛ seebáa waar kɛɛno-lé báis déllin ájí'ɛ táárí pulɛɛniti.

Kin mitíla aw-sí jagíl main: *In kwě barí ranynyândiɛ-sí ay jaam? Lóó gís ranynyândiɛ maɛɛ.* Kin páálíná, aw-lé waar kɛɛno gís kona paalíti, na aw kɛɛno náis ájí paalíti.

Baama kerna kɛɛn dog niná kin (líkkâ-kwan, simmô-kwan kírri-kwan naman kerna nás dog kí **-kwan** agintía. Íné mitíla dɛɛna. ***Ka-sí mângá'ɛ***

kwě kirrô-kwan-sí gis janí nás âm.

Tégéliw dikkô-kwan lá kéná ná jarro ná jámi? Baama kininiŋ báis délliŋ ari tog bârŋa’ŋ dió paalítíá, na dééŋ jaluŋ asá yé paalíti.

In dog baam keer-ii na yé mat níŋ baam bârŋa’ŋ kari kũŋo-ii ná innân lón (Pukká-pukká, tíssá-tíssá, rúbba-rúbba, riá-riá na kurrá-kurrá naman dog kernŋa ăl in dombore’ŋ dió kaŋŋ naman dog ăl á kaŋba baama kininiŋ-si kaŋŋ). Mitíla dđi:- *In pay ittíŋ tokké-tokké-ii. Dóga’ŋ diirón sŋlgó-sŋlgós maan dééŋ kole.* In baam namá baam díig kũŋo-ii ná aw-sí tog pii, namás baam tog léelintíá namá maraŋ yé óta-sí innân kí kũro ás paalítiba maraŋ dog-sí ari id paalíti ăl in lón ásán paalí. Mití:- *Attê lóo tokké-tokké.* In gís paalíti lóo ninălla tokké ála á-iiba.

In naa namá yé-ii ná yé ninân kaŋkírė á-iiba.

Kin naa namá káŋ Páálíŋá’ŋ táarı-ii dáŋŋ belé-le.

Déŋ arrá jarân

Ʋ <i>word</i>	Déén arrá <i>word meaning</i>
Pááíńá	Modifiers(Adjectives&Adverbs)
Baama	These are forms or degrees of modification
Arka’ń seebáańa	Are vowel letters in Fur language e.g a a e i i o u Ʋ
Seta	These are the tones in the language. High tone (´) falling tone (ˆ) and (˘)raising tone
Pááíńá’ń taḅańa	Additional degrees to a modifier like {Lít, díńl, táń, póbót and rát}
Pááíńá’ń dombore	The Book of Modifiers
Parríń	This is the hyphen (-)
Seebáa	An alphabet/a letter

Paalíti/Páállít i	Modifying or telling something about.
Mitíl	This is an example
Kuon, kwan na kuno	These word are the same in the meaning but they are spelled differently.
Páálí'ín kona	The noun that comes actually from the modifier.
Karriñ	The distance
Ulûg'ín	Possessive
Uña	Words or vocabularies
Ájíná	Verbs
Tin	Time or hour
Dííg	Waar kuno (One when counting)
Díg	Tog (Something)

Dewer	Table/squares/rectangles

INÉ PÁÁLÍŃÁ'Ń DEWERA KAIŃ ÁLÁŃ GÎS
DÍEŃ ARRÁ TARAAS RÁUL KÍ KÍEŃ
SEEBÁAŃAŃ AY-SI RIMÍŃÁ. JÍ JÍWIS NÁS
PÁÁLÍŃÁ JALUŃ BELÉ-LE. KÍŃ PÁÁLÍŃÁ'Ń BAAMAS
 JÍWI YÁA.

Baam (1)	Baam (2)	Baam (3)	Baam (4)
bayyá	bayyâ	bayyân báyyan	bayyŃ
bírnyá	bírnyâ	bírnyân	birnyŃ
bussé	bussê	bussên	bussŃ
booró	boorô	boorôn	boorŃ
dakké	dakkê	dakkên dakkên	dakkŃ
dírró	dírrô	dírrôn	dírrŃ
dúkká	dúkkâ	dúkkân	dúkkŃ
dússá	dússâ	dússân	dússŃ

dærrté	dærtê	dærtên dærtên	dærtiŋ
ittí	ittî	ittîn	ittiŋ
kírnyá	kínyâ	kírnyân	kírnyiŋ
kírró	kírrô	kírrôn kírrôn	kírríŋ
kullé	kullê	kullên kúllên	kælliŋ
kurrá	kurrâ	kurrân kúrrân	kærríŋ
kussé	kussê	kussên kússên	kæssiŋ
leppé	leppê	leppên léppên	lippiŋ
líkká	líkkâ	líkkân	líkkiŋ
lúllá	lúllâ	lúllân	lælliŋ
maŋŋá	maŋŋâ	maŋŋân máŋŋân	maŋŋiŋ
mírgó	mírgô	mírgôn	mírgiŋ
nárgá	nárgâ	nárgân	nárgiŋ

pottá	pottâ	pottân póttâ	pəttɨŋ
pukká	pukkâ	pukkân púkkân	pəkkiŋ
puyyá	puyyâ	puyyân púyyân	pɥyyɨŋ
líkká	líkkâ	líkkân	likkiŋ
lúllá	lúllâ	lúllân	lɛlliŋ
maŋŋá	maŋŋâ	maŋŋân máŋŋân	maŋŋɨŋ
mírgó	mírgô	mírgôn	mirgiŋ
nárgá	nárgâ	nárgân	naɾgiŋ
pottá	pottâ	pottân póttâ	pəttɨŋ
pukká	pukkâ	pukkân púkkân	pəkkiŋ
puyyá	puyyâ	puyyân púyyân	pɥyyɨŋ
rúbbá	rúbbâ	rúbbân	rɛbbɨŋ
sanynyá	sanynyâ	sanynyân	sɔnyɨŋ

		sánynyân	
sikká	sikkâ	sikkân síkkân	sikkij
sílgó	sílgô	sílgôn	sílgij
simmó	simmô	simmôn símmôn	simmij
tárrá	tárrâ	tárrân	tárrij
tiyyá	tiyyâ	tiyyân tíyyân	tiyyij
tíssá	tíssâ	tíssân	tíssij
tokké	tókkê	tokkên tókkên	tökkij
tullé	tullê	tullên túllên	tállij
urté	urtê	utrên úrtên	urtij
wessé	wessê	wessên wéssên	wissij

<u>Baam(5)</u>	<u>Baam(6)</u>	<u>Baam(7)</u>	<u>Baam(8)</u>
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

ɔ	ɔ		
bayyá-tág	bayyâlla	bayyâllaɲ	bayyândiɲ báyyândiɲ
bírnyá-tág	bíryâlla	bínyâllaɲ	bírnyândiɲ
bussé-tág	bussêlla	bussêllaɲ	bussêndiɲ bússêndiɲ
booró-tág	boorôlla	boorôllaɲ	boorôndiɲ
dakké-tág	dakkêlla	dakkêllaɲ	dakkêndiɲ dákkêndiɲ
dírró-díríl	dírrôlla	dírrôllaɲ	dírrôndiɲ
dússá-tág	dússâlla	dússâllaɲ	dússândiɲ
dærté-tág	dærtêlla	dærtêllaɲ	dærtêndiɲ dártêndiɲ
ittí-ríg	ittâlla	ittâllaɲ	ittîndiɲ ítîndiɲ
kírnyá-tág	kínyuâlla	kírnyâllaɲ	kírnyândiɲ
kírró-ríd	kírrôlla	kírrônllaɲ	kírrôndiɲ kírôndiɲ

kullé-tág	kullêlla	kullêllaᅇ	kullêndiᅇ kúllêndiᅇ
kurrá-tág	kurrâlla	kurrâllaᅇ	kurrândiᅇ kúrrândiᅇ
kussé-tág	kussêlla	kussêllaᅇ	kussêndiᅇ kússêndiᅇ
leppé-tág	leppêlla	leppêllaᅇ	leppêndiᅇ léppêndiᅇ
líkká-tíjíg	líkkâlla	líkkâllaᅇ	líkkândiᅇ
lúllá-tág	lúllâlla	lúllâllaᅇ	lúllândiᅇ
maᅇᅇá-lít	maᅇᅇâlla	maᅇᅇâllaᅇ	maᅇᅇândiᅇ máᅇᅇândiᅇ
mírgó-tág	mírgôlla	mírgôllaᅇ	mírgôndiᅇ
nárgá-tág	nárgâlla	nárgâllaᅇ	nárgândiᅇ
pottá-tág	pottâlla	pottâllaᅇ	pottândiᅇ póttândiᅇ
pukká-súj	pukkâlla	pukkâllaᅇ	pukkândiᅇ púkkândiᅇ
puyyá-rát	puyyâlla	puyyâllaᅇ	puyyândiᅇ púyyândiᅇ
raaré-tág	raarêlla	raarêllaᅇ	raarêndiᅇ ráarêndiᅇ

riá-térél	rǎalla	rǎallaŋ	rǎandiŋ
rúbbá-tág	rúbbâlla	rúbbâllaŋ	rúbbândiŋ
sanynyá-tá g	sanynyâlla	sanynyâllaŋ	snynyândiŋ sánynyândiŋ
sikká-záj	sikkâlla	sikkâllaŋ	sikkândiŋ síkkândiŋ
sǎlgó-tág	sǎlgôlla	sǎlgôllaŋ	sǎlgôndiŋ
simmó-tág	simmôlla	simmôllaŋ	simmôndiŋ símmeŋdiŋ
tárrá-tág	tárrâlla	tárrâllaŋ	tárrândiŋ
tiyyá-térél	tiyyâlla	tiyyâllaŋ	tiyyândiŋ
tíssá-tág	tíssâlla	tíssâllaŋ	tíssândiŋ
tokké-sáw	tokkêlla	tokkêllaŋ	tokkêndiŋ tókkêndiŋ
tullé-tág	tullêlla	tullêllaŋ	tullêndiŋ túllêndilŋ
urté-tág	utrêlla	urtêllaŋ	tullêndiŋ túllêndilŋ

wessé	wessêlla	wessêllaŋ	wessêndiŋ wéssêndiŋ
<u>Baam(9)</u>		<u>Baam(10)</u>	
bayyâ-kwaŋ		bayyá-bayyá	
bírnnyâ-kwaŋ		bírnnyá-bírnnyá	
bussê-kwaŋ		bussé-bussé	
boorô-kwaŋ		booró-booró	
dakkê-kwaŋ		dakké-dakké	
dírrô-kwaŋ		dírró-dírró	
dikkô-kwaŋ		dikkó-dikkó	
dússâ-kwaŋ		dússá-dússá	
durtê-kwaŋ		durté-durté	
ittî-kwaŋ		ittí-ittí	
kírnyâ-kwaŋ		kírnyá-kírnyá	
kírrô-kwaŋ		kírró-kírró	
kullê-kwaŋ		kullé-kullé	
kurrâ-kwaŋ		kurrá-kurrá	

kussê-kwaᅇ	kussé-kussé
leppê-kwaᅇ	leppé-leppé
líkkâ-kwaᅇ	líkká-líkká
lúllâ-kwaᅇ	lúllá-lúllá
maᅇᅇâ-kwaᅇ	maᅇᅇá-maᅇᅇá
mírgô-kwaᅇ	mírgó-mírgó
nárgâ-kwaᅇ	nárgá-nárgá
pottâ-pkwaᅇ	pottá-pottá
pukkâ-kwaᅇ	pukká-pukká
puyyâ-kwaᅇ	puyyá-puyyá
raarê-kwaᅇ	raaré-raaré
řia-kwaᅇ	riá-riá
rúbbâ-kwaᅇ	rúbbá-rúbbá
sanynyâ-kwaᅇ	sanynyá-sanynyá
sikkâ-kwaᅇ	sikká-sikká
sílgô-kwaᅇ	sílgó-sílgó
simmô-kwaᅇ	simmó-simmó

tárrâ-kwaᅇ	tárrá-tárrá
tiyyâ-kwaᅇ	tiyyá-tiyyá
tírrâ-kwaᅇ	tírrá-tírrá
tíssâ-kwaᅇ	tíssá-tíssá
tokkê-kwaᅇ	tokké-tokké
tullê-kwaᅇ	tullé-tullé
urtê-kwaᅇ	urté-urté
wessê-kwaᅇ	wessé-wessé

Kin dog 𐎎𐎗𐎏𐎗 𐎏𐎗𐎏 𐎗é 𐎏ás 𐎏tá páálítíá. Na yeeᅇ dog Pááliná ge.

Kin pááliná-sí mitíla-le jagíl:-

<u>Duó</u>	<u>Ájí</u>
kalbatân/kalbât	kalbata
nukkurân/nakkûr	nukkura
zaajân	zaaj
aasân	aasa/aasiᅇ
galdân/guldân	galda/gulda
garnatân/garnât	garnata

baajân	baája
wajân	waja
jisirân	jisira
kojojân	kojoja
neerân	neer
gaamân	gaama
ragasân	ragasa
jakamân	jakama
japalân/jappâl	japala
galdawân	galdawa
gannatân/gannât	gannata
naïsân	naïsa

Mitíla

-yé díg *kalbatân*-ii. Álbá kee bá *kalbatán* oro pii.

-jí dog bát *nukkurân* jaᅇ. Áí ila *nukkura*-sí jundí.

-yé kéréég bá *zaajân*-ii. Dééᅇ *zaaj* dog bá hõo-ii.

-in leel díg *aasân*-ii. Bá 𐌆 hóón *aasa* pii.

-dúín bára jí díg *galdân* jaᅇ maᅇ. *Galda*-sí jundí.

-in kwě in díg-si *garnatân*-ii maŋ. Ká dééŋ *garnata* taḅúŋ níŋ aráŋ.

-bí dog *baajána* baŋ. *Baaja*-sí karra bawí.

Kila ɯɯŋa əl dewer'ín dió kaŋŋ díeŋ táarí innân lón Poor'ín Belé-le.

Naa joo nás jí jáge, árdeŋ jáa dombore'ŋ dió na dééŋ arrá jaráŋ.

<u>Appâ/big</u>	<u>kona/noun</u>	<u>Appâ/big</u>	<u>settiŋ/conditi</u> <u>on</u>
<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>
kaḷawláwé	kaḷawlawiŋ	kaḷawláwe	kaḷawwiŋ
paṣarsáré	paṣarsariŋ	paṣarsáre	paṣarriŋ
taŋgúnyé	taŋguniŋ	taŋgúnye	taŋgunyiniŋ
timilmílé	timilmiliŋ	timilmíle	timilliŋ
daḱkáré	daḱkariŋ	daḱkáre	daḱkariŋ
sarsáré	sarsariŋ	sarsáre	sarriŋ
kanyarnyáré	kanyarnyariŋ	kanyarnyáre	kanyarriŋ
saṃalmálé	saṃalmaliŋ	saṃalmále	saṃalliŋ
taḅsígé	taḅsigiŋ	taḅsíge	taḅsiggiŋ
kayawyáwé	kayawyawiŋ	kayawyáwe	kayawwiŋ

tĩmbĩsé	tĩmbisiŋ	tĩmbĩse	tĩbissĩŋ
kādagdāgé	kādagdagĩŋ	kādagdāge	kādaggiŋ
rimbĩsé	rimbisiŋ	rimbĩse	rimbissĩŋ
rikkĩnyé	rikkinyĩŋ	rikkĩnye	rikkinyinyĩŋ
dĩldĩlé	dĩldaliŋ	dĩldĩle	dĩlliŋ
sāwarwāré	sāwarwariŋ	sāwarwāre	sāwariŋ
kasarsāré	kasarsariŋ	kasarsāre	kasariŋ
rāmbūjé	rāmbujiŋ	rāmbūje	rāmbujjiŋ
rāᅇgālé	rāᅇgalliŋ	rāᅇgāle	rāᅇgalliŋ
tāstāsé	tāstasiŋ	tāstāse	tāssiŋ
kayaryāré	kayaryariŋ	kayaryāre	kayariŋ
nyāᅇgíte	nyāᅇgitiŋ	nyāᅇgíte	nyāᅇgittiŋ
kākkĩré	kākkiriŋ	kākkĩre	<i>ās keba</i>
dākkĩré	dākkiriŋ	dākkĩre	<i>ās keba</i>
kāsũksũgé	kāsũksũgiŋ	kāsũksũge	kāsiggĩŋ
sāmarmāré	sāmarmariŋ	sāmarmāre	sāmariŋ
kādamdāmé	kādamdamiŋ	kādamdāme	kādammiŋ
tāᅇgāmé	tāᅇgamiŋ	tāᅇgāme	tāᅇgammĩŋ
tālpĩnyé	tālpinyĩŋ	tālpĩnye	tālpinyinyĩŋ
kāramrāmé	kāramramĩŋ	kāramrāme	kārammiŋ
tābjūgé	tābjigiŋ	tābjūge	tābjuggĩŋ
dĩᅇᅇlé	dĩᅇᅇliŋ	dĩᅇᅇle	dĩᅇᅇlliŋ
kālmũnyé	kālmũnyĩŋ	kālmũnye	kālmũnyinyĩŋ
bātiré	bātiriŋ	bātiré	bātirriŋ
likkĩsé	likkisiŋ	likkĩse	likkissiŋ
sāᅇᅇĩnyé	sāᅇᅇinyĩŋ	sāᅇᅇĩnye	sāᅇᅇinyinyĩŋ

rakkúnyé	rakkányiᅇ	rakkúnye	rakkányinyiᅇ
baᅇdányé	baᅇdanyiᅇ	baᅇdánye	baᅇdányinyiᅇ
kulámlámé	kulámlámiᅇ	kulámláme	kulámmiᅇ
sikkínyé	sikkinyiᅇ	sikkínye	sikkinyinyiᅇ
taᅇgúnyé	taᅇgunyiᅇ	taᅇgúnye	taᅇgunyinyiᅇ
silitiné	silitiᅇ	silitíne	silittiᅇ
lakkújé	likkinyiᅇ	lakkúje	likkinyinyiᅇ
maᅇlmále	maᅇlmaᅇliᅇ	maᅇlmále	maᅇlliᅇ
kajagjágé	kajagjagiᅇ	kajagjáge	kajaggiᅇ
ziᅇgílé	ziᅇgiliᅇ	ziᅇgíle	ziᅇgilliᅇ
sagságé	sagsagiᅇ	sagságe	saggiᅇ

<u>Ittí/small</u>	<u>kona/noun</u>	<u>Ittí/small</u>	<u>settiᅇ/condition</u>
1	2	<u>3</u>	<u>4</u>
kalawláwé	kalawlawiᅇ	kalawláwe	kalawwiᅇ
pasarsáré	pasarsariᅇ	pasarsáre	pasariᅇ
taᅇgúnyé	taᅇgunyiᅇ	taᅇgúnye	taᅇgunyinyiᅇ
timilmílé	timilmiliᅇ	timilmíle	timbilliᅇ
dakkúré	dakkuriᅇ	dakkúre	dakkurriᅇ
serséré	serseriᅇ	sersére	serrriᅇ
kanyarnyáré	kanyarnyariᅇ	kanyarnyáre	kanyarriᅇ

samalmále	samalmaliṅ	samalmále	samalliṅ
tabsíge	tabsigiṅ	tabsíge	tabsiggiṅ
kayawyáwe	kayawyawin	kayawyáwe	kayawwin
timbíse	timbisiṅ	timbíse	tibissiṅ
kodogdóge	kodogdogiṅ	kodogdóge	kodoggiṅ
rimbíse	rimbisiṅ	rimbíse	rimbissiṅ
rikkínye	rikkinyiṅ	rikkínye	rikkinyinyiṅ
doldóle	doldoliṅ	doldóle	dollin
sawarwáre	sawarwariṅ	sawarwáre	sawarriṅ
kasarsáre	kasarsariṅ	kasarsáre	kasarriṅ
rombóje	rombojiṅ	rombóje	rumbujjiṅ
ronḡóle	ronḡoliṅ	ronḡóle	ronḡollin
tostóse	tostosiṅ	tostóse	tossiṅ
kayaryáre	kayaryariṅ	kayaryáre	kayarriṅ
nyaṅgíte	nyaṅgitiṅ	nyaṅgíte	nyaṅgittiṅ
<i>ás keba</i>	<i>ás keba</i>	<i>ás keba</i>	<i>ás keba</i>
<i>ás keba</i>	<i>ás keba</i>	<i>ás keba</i>	<i>ás keba</i>
kasiksíge	kasiksigiṅ	kasiksíge	kasiggiṅ
samarmáre	samarmariṅ	samarmáre	samarriṅ
kadamdámé	kadamdamiṅ	kadamdáme	kadammiṅ
taṅgámé	taṅgamiṅ	taṅgáme	taṅgammiṅ
talpínye	talpinyiṅ	talpínye	talpininyiṅ
karamráme	karamramiṅ	karamráme	karammiṅ
tabjúge	tabjugiṅ	tabjúge	tabjuggiṅ
diṅgíle	diṅgiliṅ	diṅgíle	diṅgilliṅ
kulmúnye	kulmunyiṅ	kulmúnye	kulmuninyiṅ

batíré	batiriṅ	batíre	battiriṅ
likkísé	likkisiṅ	likkíse	likkinynyṅ
saṅgínyé	saṅginyiṅ	saṅgínye	saṅginynyṅ
rukkúnyé	rukkunyiṅ	rukkúnye	rukkunynyṅ
baldányé	baldanyiṅ	baldánye	baldanynyṅ
kulumlúmé	kulumlumiṅ	kulumlúme	kulummiṅ
sikkínyé	sikkinyiṅ	sikkínyé	sikkinyiṅ
talgúnyé	talgunyiṅ	talgúnye	talgunynyṅ
silitíné	silitiniṅ	silitíne	silittiṅ
likkínyé	likkinyiṅ	likkínye	likkinynyṅ
malmálé	malmaliṅ	malmále	malliṅ
kajagjágé	kajagjagiṅ	kajagjáge	kajaggiṅ
ziṅgílé	ziṅgiliṅ	ziṅgíle	ziṅgilliṅ
sagságé	sagsagiṅ	sagságe	saggiṅ

Kin dog Páálíṅá ge kí kíeṅ konaṅ arrá. Yeeṅ-sí abá árdenṅ jaw bás mitílá jéndul, áláṅ gi júndía ná gi tabún kárá táraásiṅ. **Baam dííg**, (1) ari ittí na appâ gîs paalíti, jí námás kí seebáaṅa kergel jaw. Abá in lón ná ari ittí-sí-ii nás júṅṅíti bá kí páálí kullê kəṅo-ii asá arka'ṅ seebáaṅa kulléṅa kee.

Baam aw (2) kona gé ná páálí dííg-le kærul, kona déllin ná arí keer áis páálítiba.

Baam iis, (3) yé bá idîî-ii nás baam (1)-lé arka'η seebáaηa arí kwă nyét-si set írí k̄aîη, naa yé wasá á keba maraη dog bá páálí-ii.

Baam oηηal, (4) gal báis arîη jaiη pulηíti. Yé ay lón ná útóná soηηâ'η kærro ás keba.

PÁÁLÍDÁ BELE'D D

PÁÁLÍ KIRRÔ

KIRRÓ

1. Kí ăl poora'ŋ barú kíó, dʉó díg dáín dió namá in kwă, kăl kurul bagıl *kirró* ná-ii.

Dʉó bain díg in kwă kurú, ăl *kirró*-ii núńí-le ása bát tullé lóníti.

In kwě'ŋ jəri *kirró* ná-ii gâl!

Dăy yé kâŋ lóó *kirró* pii abá kee.

KIRRÔ

2. Lóó *kirrô*'ŋ jagıl suur báás-ii.

Kurú *kirrô* majira'ŋ nima-ii.

In gîs kâmiŋ híllâ ú *kirrô* jaləŋ lá? Híllâ ú *kirrô* gol?

Ila ɣri *kírrô* kaa-ii?

KIRRIŊ

3. Jalɔŋ lá in jɛrɪ'ŋ *kírrɪŋ* kí b̄arŋa'ŋ tog á-iiba.

In d̄ɔy'ŋ *kírrɪŋ* saa-ii abá jagɪla!

Ká álán in d̄ɔy-sí alɔŋ báis dééŋ *kírrɪŋ* tullé-ii.

Aila in zoole'ŋ *kírrɪŋ* kí kin d̄i'ŋ tog á-iiba, ǎl kí k̄érrég kalɔ.

KIRRÔN/KÍRRÔN

4. Êrkaní ǎl kuy riino, d̄ɔy saaréŋ bá *kírrôn* tána.

ǎl kuy baré éla soga, aw'ŋ dió lóó kabá *kírrôn* eŋa.

Kǎl jagɪl p̄ɪla *kírrôn* nás jáwle.

In d̄ɔy *kírrôn* kaa d̄ɔy-ii?

Leel d̄ɔy ná amí namaŋ kagi *kírrôn* piá.

KIRRÔNDIŊ/KÍRRÔNDIŊ

5. Dipire nás jáwla namaŋ-si roo'ŋ aríjǎ *kírrôndiŋ* lónítía.

In lóó *kírrôndiŋ*-lé básáŋ bá kawle.

Dǎy'ŋ dúú nás amí namaŋ-si suur jibe *kírrôndiŋ* piá.

In nyét kawal'ŋ júndo-ii aíla koŋa *kírrôndiŋ* piá.

KIRRÔLLA

6. Ká in ámiŋ jí, ila wǎit *kírrôlla*-sí kaas jaw?

Íllâ nááŋ *kírrôlla* jalǎŋ lá bârŋa'ŋ dió?

Híllâ *kírrôlla* gol? Ee íllâ *kírrôlla* wěre.

Jí ila juri *kírrôlla*-sí kaas jaw dúiŋ bára?

KIRRÔLLAŊ

7. Ila kawal *kírrôllaŋ* nyét la kúndul kwa?

Ee, egél ila *kírrôllaŋ*-sí nyét kúndul.

Yé bát ila kurú *kírrôllaŋ* kaa kurú-ii?

Dáári kwěŋ dadás dééŋ dítan-sí in beléŋá in mǎŋga *kírrôllaŋ*-sí ása á jǎmba.

KÍRRÓ-KÍRRÓ

8. Zǎllít ná pottá-ii namaŋ-si *kírró-kírró* píŋítí.

Pǎy jǎri kee ǎl *kírró-kírró* lón, ye-sís jéla.

Kin koro kaáŋ-si *kírró-kírró* loŋa?

Ká kel-aam ná in beléŋ ila ǎri ye-sí ása bá *kírró-kírró* lónítíeŋi dééŋ arrá ála á rááŋába.

KÍRRÓ-RÍT

9. In boot karra bás *kírró-ríd* lónítí.

In dúú dǎy'íŋ sá-ii, kabás *kírró-ríd*-ii?

Abá wěle-lé jío, jǎri *kírró-ríd* ila a juluba.

In ǎri kabá *kírró-ríd*-ii ná sirórog.

Kin káwlá *kírró-rídá*-sí kaas jaw.

KÍRRÔ-KWAŊ

10. Ila nuuŋ *kírrô-kwaŋ*-ii asá wěle-lé kěŋe.

Ka-sí mǎŋgaŋ kwě *kírrô-kwaŋ* gís janí.

Kin jibeŋa'ŋ dió bá ila *kírrô-kwaŋ*-ii ná kurrá-ii,
abá ye-sí á jöelba bá jundí.

Ká abá ótáŋá soŋŋâ kaŋ, na kíeŋ jaluŋa soŋŋâ gé,
bá *kírrô-kwaŋ*-sí wöel kérég.

PÁÁLÍ DIKKÔ

DIKKÓ

1. Naa lóó kóel áláŋ *dikkó* eeŋ, 𐌸 it káa ná tón
koo.

Ídé namá kwě niw díg kuro ná êl nás
zælum-sí in kwă, “Bí äł kérég búndul náis á
kawleba bótór! Bain Zælum jí äł *dikkó* jaŋ naŋ-si
kúŋí pukká jaiŋ, na bain Nyamúro jí gal äł butte
jaŋ naŋ ása dio korgósé jaiŋ.”

Ká in ámiŋ yée, lóó innâŋ kaáŋ *dikkó*-ii attê?

Dííŋ juri ay *dikkó*-ii gâl, soga aw kin!

Asá utú way lóó namá *dikkó* eṅa gâl, aí bát jagíl!

DIKKÔ

2. Ila mínín kâṅ *dikkô*-ii wala, dúíṅ kwě Tobá?

Ari *dikkô* kâṅ yé mínṅ áddí tullé-ii abá kee bârṅa'ṅ dió.

Yé bát ila máa *dikkô* kiíṅ-si-ii, náis ka-sí kúíṅ kaan aam kérrég in diironṅ-lé?

Kóór *dikkô* bá yé-ii nás kwa jopel deer'íṅ dió.

Yé bônnyo namás jáá nás dogólá kani-sí in beléṅ,
“Ila dwo *dikkô* kúṅí pukkâ-sí ála á babúṅba.”

DÍKKÔN/DIKKÔN

3. Kaní kuy bás *dikkôn* jáá saaréṅ, namaṅ in kwa álán riíṅó walá gal á riṅoba.

Lóó *dikkôn*-lé bálán bá gorre baw!

Púgó nás suíṅá, namaṅ lóó *dikkôn* saí.

Muun ná jaíl írí *dikkôn*, namaṅ-si dũu kwa-sí koró bállíṅ nás koro urrel.

Íllâ págo *dikkôn* bâl kurúṅá gé ná lónítíá?

DIKKIŊ

4. Ká ás íwoba in kaán lóóŋ *dikkīŋ*-ii innânŋ!
Ila diw dééŋ *dikkīŋ* maŋ, saa soŋŋâ-ii abá jagila!
In dúlóŋ *dikkīŋ* saa-ii utús jabúnŋ ná innála jarí. Yé
rimm'íŋ sáár'ŋ *dikkīŋ* kaa gís páálíti kiŋa?!

DIKKÓ-DÍRÍL

5. Dúíŋ bára boot *dikkó-díríl* kál jagíl ná kúlul.
Ila núúm *dikkó-díríl* jagila lá majir'íŋ kwě?
Majir nás kawal'íŋ dúú *dikkó-díríl* kiro kaní saaréŋ.
Ná kaldíe namaŋ raal *dikkó-díríl* saí yédŋe-sí.

DIKKÔLLA

6. Ila kása *dikkôlla* kí-ye koro kaán-si jába ammó.
In jari *dikkôlla* kíe wěle-lé a jooba abbó. Sũũũũ
dikkôlla-lé buda a bawba tara dogólá. Jí lóó
dikkôlla-lé máánŋ ay-si jũmmónŋ in dombore-sí?

DIKKÔLLAŊ

7. Ila múrtá *dikkôllaŋ* kiíŋ-ii, wáó Tóódúó?

Jí in seret *dikkôllaŋ*-sí kaas jaw dúíŋ atin!

Bí ila alá *dikkôllaŋ* kâŋ dúíŋ-ii wala dogólá?

Áwa Kanya nás n̄ŋ kí páŋgá *dikkôllaŋ* êl, naman̄
pellin̄ ulmela dééŋ kwěŋ jeddéŋ lóó-le.

DIKKÔNDIŊ/DÍKKÔNDIŊ

8. In kása *dikkôndiŋ* ká kaa síŋ áa, in kwě dúíŋ
bára. Ogoraŋ báláŋ báí *dikkôndiŋ* janí Tólló!

Daíl lóó ná taan, naman̄ ḡis, lóó k̄ŋi *dikkôndiŋ*
eŋa.

In sajam *dikkôndiŋ* j̄œl lá áláŋ ɸɸl-lé jiní?

In kawal *dikkôndiŋ* wěle-lé sa janni?

Kútuŋa kila gé ná *dikkôndiŋ* k̄ɸɸl.

DIKKÔ-KWAŊ

9. Ka-sí ila dombore soor *dikkô-kwaŋ* gí janí.

Ása *dikkô-kwaŋ* k̄éŋá ná túúú t̄io k̄aní.

B̄ari soor *dikkô-kwaŋ*-si j̄el ál s̄uŋá.

Tégéliw *dikkô-kwaŋ* lá k̄éŋa, ál bámi bí k̄aní?

DIKKÓ-DIKKÓ

10.

Jɛri ná kirró-ii, namaŋ-si *dikkó-dikkó* píŋíti.

Kundí abá lóó *dikkó-dikkóeŋa*, námá lia éllé koo.

Ila tǎw ǎl *dikkó-dikkó*-ii jundí as jêlba yáa.

Kurú ǎl *dikkó-dikkó* lón kabá tɛɛní-ii bārŋa'ŋ dió.

PÁÁLÍ PUKKÁ

PUKKÁ

1. Utú'ŋ rete *pukká* náí gâl!

Kaa-ii yé nás in *pukká* jáa dúíŋ bára!

Zulláŋáŋ kwă *pukká* nás ge gâl.

Duléŋ herra *pukká* ná lónóla.

Núúm'ŋ kúŋí *pukká* ná ge.

PUKKÂ

2. Yáa toy juri *pukkâ* jíŋí kaní saaréŋ.

Túúm *pukkâ* anni álán kewra úrto ná âm.

Jí mângáŋ kwě *pukkâs* jámi dáári kaní.

Día *pukkâ* nááŋ'ŋ írí ooŋo ná kómóla kí goole.

PUKKÂN/PÚKKÂN

3. In duó kúŋí *pukkân* kii-ii?

In ari díbéŋ dúló *pukkân*, kaa-ii ná in jaw.

Banadôraŋ wăo *pukkân*-si kulu.

Dulé *púkkân* kuro saare.

Kawlos *púkkân* tána kí weél ila asá beto.

Tooros dúí-le *púkkân* jáwíŋí ăl ká Bardâ annîŋi.

PUKKIŇ

4. In kwě'Ň *pukkiŇ* bânŇa ráánǵá.

PukkiŇ yé-ii ná taarí-sí jutá jáwí, abá jagila dúín bára.

Déén kilmá'Ň *pukkiŇ* saa soŇŇá-ii.

Jí namaŇ níŇ jaŇ útónǵá-sí kí kilmá'Ň *pukkiŇ* as jawba.

PUKKÁ-SÚJ

5. MânŇa'Ň kwě *pukká-súj*-si ámi kaŇí saaréŇ.

Máni básán bá káwlá *pukká-sújá* kin julu.

YeeŇ béera *pukká-súj*-si kaŇŇ ná kábŇŇi.

DííŇ maré gartâm *pukká-súj* riŇo dogólá'Ň jandín.

PUKKÂLLA

6. Yé bálán bá kírí *pukkâlla* julu wěle-lé!

~~Suuu~~ *pukkâlla*-lé a jônba yáa dúín kwě.

Jí ila lóo *pukkâlla* kaa gí búló yéděe?

TáŇŇin *pukkâlla* kaas jaw diíl?

PUKKÂLLAŇ

7. Ila dombore *pukkâllaŇ* kiíŇ-ii?

Jí ila ari kaa-ii *pukkâllaŇ* äł dóna jaá!

Kidíge mán̄ga'Ň kwě *pukkâllaŇ*-sí bálán̄ bás assi.

PUKKÂNDIŇ/PÚKKÂNDIŇ

8. Bí básán̄ duó-lé *púkkândiŇ* dogólá bawíní

Mán̄mga'Ň kwě *púkkândiŇ* kaas jaw?

In ása kún̄jí *púkkândiŇ* kaa yé ná kwa in kéérín̄!

Úlu nás lúín̄jí, namaŇ *púkkândiŇ* eŇa dagá.

KíaŇa'Ň kewa, namaŇ-si juri *púkkândiŇ* p̄e.

Birinyjála'Ň w̄o nás b̄n̄nyŇâ, namaŇ lóó
púkkândiŇ eŇa.

PUKKÂ-KWAŇ

9. Juri *pukkâ-kwaŇ* ḡs jéla majir'ín̄ kwě.

W̄o, yé ila d̄y *pukkâ-kwaŇ* kaa-ii ná ká ás
aluŇba?

Ila máa'Ň kwě *pukkâ-kwaŇ* dúín̄ si-ii.

Yé rabáa súde *pukkâ-kwan* lá-ii ná pui?

PUKKÁ-PUKKÁ

10. Dombore *pukká-pukká* ila kiín-ii?

Áí ila jalun-sís ittín *pukká-pukká* jáa.

Belgá *pukká-pukká* kéná, aál kári dogólá?

Déén díá'η lóó ăl tabu túsiŋa, dog-si káín ná
pukká-pukká lón ná dikó á enba.

PÁÁLÍ POTTÔ

POTTÁ

1. Găar *pottá* náí gâl.

Taala *pottá*-ii asá kí-ye loo-sí kalde.

Bora *pottá* ná kí aape baago.

Wǎo-ii náí innâḡ *pottá* piá!

POTTÂ

2. Ila kása soor *pottâ* kiḡ-ii?

Duul orrá-sí ná taan, namaḡ namsáḡ *pottâ* júndí.

Kwa ná táara kááré, namá ari *pottâ* díeḡ taḡúḡ
kayé.

In door *pottâ* kaa kurú'ḡ-ii, ná ká ás aluḡba.

POTTÂN/PÓTTÂN

3. Kwa nás káwlá *póttân* kayé ás aluḡba kí-ye kaas
kamine.

In duó bain pæro *póttân* kaa yé ná in jendel!

Dúíḡ kwě ila ari soor *póttân* kaa ari-ii?

Nyḡreḡa dog-si gollona *póttân* nyééré wúo'ḡ rǎy.

Wúona ná tágina *póttân* kálul Barátul'ḡ ḡáány-ii.

Jeeḡa kéle nás sigína koḡa-lé *póttân* kaḡḡ ná káila.

Rim rimm'ín sár'ín írí rímmen ena, naman-si *póttân* lóníti.

PUTTIN

4. In jær'ín *puttin* saa sonjá-ii a juluba.

Lóóná díi'ín wǎo'ín *puttin* jibe'ín-le sonjá-ii.

In taala'ín *puttin* saa sonjá-ii dog abás nǎjí janá.

Ila dáálí'ín *puttin* kí saar na sigín'ín tog

á-iiba.

POTTÁ-TÉRÉL

5. Gǎar *pottá-térel* ná-ii gâl ǎl ká dée-lé rim aw.

Diw wǎo ná amí naman uto *pottá-térel* piá.

Ila béera *pottá-térel* púgo kaá'ín kayé?

Majir-sí leel ná jáppía, naman *pottá-térel* ena.

POTTÁLLA

6. Soóná'η nηη *pottâlla* kámi êrkaní soóm.

In nándúr *pottâlla* yé-ii asá dééη abo júndí.

In dii *pottâlla*-sí ηrwl-lé a jiníba yáa?

Ila dombore *pottâlla* kii jáá dúíη sidâb'íη írí.

POTTÂLLAη

7. Tágin *pottâllaη* kaas jaw ál julel yédűe.

Saaare Kadíe Tíire zallî'íη nηη *pottâllaη* kiro ná kámi.

Dééη bora'η dúú *pottâllaη* kii síη amí?

Kúíη soóná'η wűo *pottâllaη* bás nyét búnynyâ.

PÓTTÂNDIη/POTTÂNDIη

8. Turíl kan'η ila, juriηa pǎy báis *póttândiη* piá.

Ila dii *póttândiη* kaán dii-ii?

Găar *póttândiη*-sí bása bá jurro.

Wűo nás lúíηí, namaη *póttândiη* eηa.

Kíllâ dogólá roó á jaḷḷbáa, j̄riṅa *póttândiṅ* ná kálḷ naṅ kaware.

Abo Pannaṅa kaṅ *póttândiṅ* ná iwara dééṅ díróṅ.

POTTÂ-KWAṅ

9. Seret *pottâ-kwaṅ-sí-ii* ná d̄i diíl.

Díeṅ leel *pottâ-kwaṅ-sí-ii* ǎl tooro essa kaṅíṅ kí luul .

Bí ila j̄ri *pottâ-kwaṅ* kíiṅ-ii kúíṅ bârṅa?

Kila aláṅá kiwála-lé *pottâ-kwaṅ-si* jê Gumâs.

POTTÁ-POTTÁ

10 Díiṅ loo-sí ittiṅ *pottá-pottá* jaw diíl.

Jí kaa jámi ná uto *pottá-pottá* jáa máni?

Asá w̄o d̄u jáá ine, namaṅ dééṅ lóo *pottá-pottá* saí.

Ila ây dăy-ii asá door *pottá-pottá* nyééra, dúíṅ abo
Táó.

PÁÁLÍ LÍKKÂ

LÍKKÁ

1. Jí dúú-sí *líkká* kaáŋ-si jáa?

In durríŋ kwă saas *líkká* gé abás jawya.

Ila dóól *líkká* kená aíla jí janí.

In kolmôny *líkká*-si-ii abás jawya.

Aí kila koro-sí ittíŋ-si *líkká* jáa álán kaba.

LÍKKÂ

2. Ká ari *líkkâ*-sí innála á wöelba.

Kí naasu'ŋ däy *líkkâs* kámi kaní kí daa.

Ila zullú *líkkâ*-si-ii asá ká ummo.

In dây-lés nyálmát *líkkâ* karánjá.

Ká ás alhába âl in dúó *líkkâ*-ii.

Dúú *líkkâ*-sí kwa nuusa gé nás kaame.

Numaŋ *líkkâ*-sí liá bát kóili álán aame.

Ká bás m̄n̄ga *líkkâ* òel ásáŋ aam.

LÍKKÂN

3. Meeraŋas ámi namaŋ gí uto *líkkân* saí.

Naasu'ŋ d̄ay ḡis *líkkân* maan̄.

Dadá ka-sí ari díg ḡis *líkkân* maan̄ kaa-ii?

Ǻl jaarel kabás gal *líkkân* jámi yédǽe.

LÍKKIŋ

4. Nyálm̄at'íŋ d̄ay'íŋ *líkkíŋ* kí d̄um'íŋ kergel-ii.

In d̄urri'ŋ *líkkíŋ* saa soŋǵá-ii kúíŋ b̄arŋa.

Ila símsim'íŋ *líkkíŋ* nuus-ii abás jawya kí see.

Ka-sí naasu'ŋ j̄am báis dééŋ *líkkíŋ* báás pii.

LÍKKÁ-TÁG

5. In d̄ây kabá *líkká-tág*-ii.

Ila misir'íŋ ŋáány kabá *líkká-tág* kéŋa asá jawŋí.

Kíŋ b̄aráŋǵá'ŋ kwǽ kaŋ-si *líkká-tág* kaíŋ asá j̄el.

In ɗúó kabáís *líkká-tág* lónjíti.

LÍKKÂLLA

6. Jí dííŋ paypáy *líkkâlla* aál-si jaá?

Ila kádiny *líkkâlla* báisa judá yě Tombó!

Dúíŋ zuíŋ kwě *líkkâlla* bás bǎw pöy.

LÍKKÂLLAŋ

7. Ila mǎŋga *líkkâllaŋ*-sí básáŋ bá dítín jâm?

Sumbûg *líkkâllaŋ* dawây sá jíró wáó.

Yé ila ǎri *líkkâllaŋ*-sí ay ƙaríá kí poor ǎl kí kámi?

Yé ila damarge *líkkâllaŋ*-sí bǎl kándé?

LÍKKÂNDIŋ

8. In kamístuéne *líkkândiŋ*-sí abundíba bǎm yáa dogólá!

Dííŋ tégéliw *líkkândiŋ*-sí kasá jasi Tírre.

Tílla bǎjó *líkkândiŋ*-sí básáŋ bá jinynya!

In bíri *líkkândiŋ* kaíla janí ná âm Tugǎ.

LÍKKÂ-KWAŊ

9. Tíó burtú *líkkâ-kwaŊ*-sís jarró yáa.

Jaápa *líkkâ-kwaŊ*-sí a jandiba abá in díg-sí jéndél.

Buro *líkkâ-kwaŊ*ín kwă gé nás kúndó náis kéla.

In ǎri ǎwâr in, dóól *líkkâ-kwaŊ* kaán á jǎriiba.

LÍKKÁ-LÍKKÁ

10. In dúú báis *líkká-líkká* lón ka-sí.

Kin koro-sí *líkká-líkkás* jáa námás lia janí.

Kin kira asá awya *líkká-líkkás* gé, abá íríní bá kaba.

Kila dikkínás *líkká-líkká* jáa álán waar báíníá.

PÁÁLÍ URTÉ

URTÉ

1. In pága saa soṅhá *urté*-ii.

In kwě dúús *urté* kiro.

Daalú saa *urté*-ii sárus jányi.

In tígo'ṅ boot ay *urté*-ii gâl!

URTÊ

2. In pága *urtê* kaas jaw?

In pága *urtê*-sí wöel ásáṅ dúú íro.

Salalâba *urtê* kéṅa asá íya êl saare.

Ila baljag *urtê* kéṅa asá kéla kaní.

URTÊN/ÚRTÊN

3. In meera *urtên* taga jâm lánj?

Pága-sí ăl koro jiní namanj *urtên* eṅa.

Dúú *urtên* kaánj-si jíró Tâmmo?

In kuy kaa-ii yé ná lóó *urtên* piá!

Koŋa asá págaŋa úndó bá *úrtên* iŋi.

URTIN

4. In pága'ŋ *urtin* kaa-ii yé ná in lón!

Salalâba'ŋ *urtin* kí pága'ŋ tog á-iiba.

Tígo'ŋ in nyét la *urtin*-ii? Ee bát, déeŋ in nyét *urtin*-ii.

URTÊLLAN

5. Ila dúú *urtellan* bámi sá?

Ee, dúú *urtellan*-sí bát-si kámi dúín bain.

Lúugu *urtellan* bá yé-ii ná kwa kí-ye toŋa kŋwa.

Ila meera *urtellan* kí-ye koŋa as jurróba.

URTÊNDIN/ÚTÊNDIN

6 Lóó gîs *urtêndin* eŋa ná otoinjo álán táarí áa. Ji-sí kaa-ii náis juri *urtêndin* piá? (Urté)

Uto gín *urtêndin* eeŋ abás meeraŋa'ŋ kwă jámi.

Deléel'ín boot gîs *urtêndin* eŋa álán úlo.

URTÊ-KWAN

7. Siróróg *urtê-kwaŋ* kwas birnyel.

Kí dáará êrkaní dǎú *urtê-kwaŋ*-si kámi kí see.

Símmó *urtê-kwaŋ*’ín boot úyó ásán baťr irgó, naŋ dog yío ná tígo *urtê-kwaŋ*’ín baři ánda nás tón éla.

URTÉ-URTÉ

8. Kí dǎú *urté-urtés* kánnó kaní saarén, dáín tón.

Bǎjó-sí ittín-si *urté-urté* káa námás lia kâm.

Dǎy *urté-urté* kármó kí daa.

ǎí dǎú-le pága it jiní ǎl ittín *urté-urté*-ii yáa.

In páálí (urté) kééŋ baama kila asá ájíná-sí pulhítía ittín kienlóná-le tabu way. Ji pirje á gis eenba abá jmmó ná yeen kain belé’ŋ dió.

PÁÁLÍ PUYYÁ

PUYYÁ

1. Nusá *puyyá* á gîs eṅa bá-ii, ăl aáṅa ná ááméṅí.
Ila tégéliw *puyyá* á-iibá-ii, kí see'ṅ see dúíṅ abo.
Dâ'y'íṅ dure *puyyá* á-iibá-ii. Na jí ás jalṅába wala!
Haila na asâṅ alṅá awya sâṅ dúíṅ dadá.
Ká abá ari *puyyá*-ii ná awya báis dáálí koro laddi.

PUYYÂ

2. Túúrú kása *puyyâ*ṅ gũdũgũdũ-sí bá nii aam yée!
Naa abá innála lónṅ bá sín kí gũdũgũdũṅa keregel.
Kin ũrgeṅa'ṅ dúú *puyyâ* kaáṅ gîs janni ásáṅ âm
dúíṅ yáa'ṅ kwě. Na kabá gal jí jwa áláṅ gîs dúú
puyyâ íro.
Abá ari *puyyâ* jámi, namaṅ kwa-sí tabu táyyiṅ
páíṅti.

PUYYÂN/PÚYYÂN

3. In kwě kaa-ii yé ná *púyyân* jia! kié(Kii-ii yé), ná *púyyân* tia? Na kiis loŋ.

Tebé'ŋ diíŋ *puyyân* aíla janni taga âm lán máni!

Ú'ŋ duíla *puyyân* dúú'ŋ dió kaán-si iní ás aluŋba yáa.

Kásaŋa ăl karrul kíeŋ kwă'ŋ maan, namaŋ lóó *púyyân* pĕ.

PUYŸIŦ

4. Tebé díg kéné náis déeŋ *puyyíŋ* tebéŋá'ŋ jâm báás piá kaa.

In tunyjaane'ŋ *puyyíŋ*-ii ná júndí ná kamal nyét ás agéba. Na déeŋ *puyyíŋ*'íŋ ăŋ bálán bá júndí gal. Na jí sasá jaluŋ tunyjaane ná kăyŋa'ŋ-ii kâŋ déeŋ *puyyíŋ* idí'ŋ saa soŋŋá-ii dúíŋ máni.

PUYŸÁ-TÁG

5. Ka-sí in dăy báis *puyyá-tág*-ii ăl awya waáriŋáŋ.

Dííη kádiny kabáis in jwa âl líkká-ii, namá ðmmóη ná *puyyá-tág-ii*.

Kin púla'η ðay kabás *puyyá-tág-ii* abás jawya.

Kééη kâyna'η ðarí bás *puyyá-tág* kéná. Ee, bát-si *puyyá-tág* kéná kí see'η see ká dog asá awya.

In tígo'η kwă bás *puyyá-tág* ge.

PUYYÂLLA

6. Ila duílá *puyyâlla* kí-ye pilpila as jáaba yáa.

Ila kása *puyyâlla* kí-ye koro as jélaba diíl. Yaaη ila kása *puyyâlla* kí-ye koro á síη élaba dúíη bain.

Arí *puyyâlla* kaa kéná ä́l kí kámi kaní kúíη bârηa?

Ila *puyyâlla* kabá bára'η dííη kéná ä́l kámi.

PUYYÂLLAη

7. Ila ðây*puyyâllaη* as jnyóba yáa kí see.

Dééη dure *puyyâllaη* gâl, bás dúú kiro yáa'η kwě.

Abo Öto'η ðây *puyyâllaη* gal dééη dure bás simmó-ii.

Ila nusá *puyyâllaŋ* kwă kí kila dǐi'ŋ as jurróba.

PUYYÂNDIŊ/PÚYYÂNDIŊ

8. In kása *puyyândiŋ* a jarróba ásáŋ kí-ye nááŋ kâam. Iđi'ŋ ná kása *puyyândiŋ* álán yé dússá een waar á-iiba.

Kaa báis kaan'ŋ koro *púyyândiŋ* maan̄e.

Bí in ari *puyyândiŋ* kaa ari-ii, asá kí-ye dúú bíro!

Na in ari *puyyândiŋ* kabá salalâba-ii. Jí ay jámŋ âl kaa-ii, in *puyyândiŋ*? Haila kabá in ámŋ âl kawal'ŋ dǐló-ii.

PUYYÂ-KWAŊ

9. Ettê ila day *puyyâ-kwaŋ* Kí-ye dúú as jíroba.

Na day *puyyâ-kwaŋ* kíc dúú ay síŋ íro ká.

Nusá *puyyâ-kwaŋ-sí* jundí nás múúrú een. Na nusá *puyyâ-kwaŋ* annan̄-si múúrú ena jâm sáŋ? Ee, âm síŋ.

Áí bát dây *puyyâ-kwan'ín* gîs kwě janí máni.

PUYYÁ-PUYYÁ

10. Pânné Koldán, ka-sí in darí kabáis *puyyá-puyá* lón uto. Ág Wúo Altól, *puyyá-puyyá* ay gal? Egél kabáis *puyyá-puyyá-ii* uto'η.

In durtán'ín kwă äł ámi, báí uto *puyyá-puyyá* pĕ.

PÁÁLÍ SÍLGÔ

SÍLGÓ

1. In púún kaa-ii yé ná in *sílgó-ii!*

Kin dogólá’η dió díg-si dúú *sílgó* kiro wala see á-iibáa?

In kedêb kâη-si *sílgó* maη.

Jimaη-si in lóó ay *sílgó* maη kí see.

SÍLGÔ

2. Ká nínó *sílgô* ámi kaní saaréη, maraη ás alηîîiba.

Jí kaní wěle-lé púún *sílgô* jula.

Ila kurú *sílgô* kwă, tulléηa kirel ayé bi ayé.

Ása *sílgô* kiîη-ii äł majira kalde kérrég íné oró.

SÍLGÔN

3. Kaní báis lóó *sílgôn* máánóla kí see'η see.

Jí ay jwa-íí, áísa in kurú'η door *sílgôn* maan-íí?

Ila karâb *sílgôn* kaa ari-ii diíl dúíη dítán.

Aarú'η dúló bá *sílgôn* maan abás jimaηa.

SÍLGİŊ

4. Kwa in kâmiηa, yeeη púún-sí âlbás déeη *sílgıŋ*'ıŋ kaame. Naη dog aboηa in kâmiηa ure'η dúú-sí âlbá déeη *sílgıŋ*-ii, nás simmó pii.

Íde lóó'η gıs *sílgıŋ* báás eηa, namás awla.

SÍLGÓ-TÁG

5. In leel'ıŋ tɯgɯ kabá *sílgó-tág*-ii.

Kuy äł riıŋo bá lóó *sílgó-tág* piá kí see.

Jí máni in jɯri kabá *sílgó-tág*-ii.

In kwě *sílgó-tág* si-ii uto as jâmba.

SÍLGÔLLA

6. Ila ɹi *sílgôlla* dínj la-ii dadá?

Lóó *sílgôlla*-lé a jôŋba gɹud páalí.

Gogoge'ŋ dúló *sílgôlla* as jimaŋba yáa dúinj dínnaŋ.

Jí yédɹe dewer *sílgôlla*-sí kaas jaw, jöel lá álán
jâm?

SÍLGÔLLAŋ

7. Ká in áminj yée, jí día'ŋ kwě *sílgôllaŋ*-sí ay-si
jámi?

Día'ŋ diirónj *sílgôllaŋ*-sí bás amí gâl!

Naŋj kaar *sílgôllaŋ*-sí a jǎiba álán kěre jabí.

Áí ila tóotos *sílgôllaŋ* jimaŋ abáis á maanba, námás
jínso, abáis maan, námá jundí.

SÍLGÔNDIŋ

8. In diirónj *sílgôndiŋ*-sí kaas jaw, jöel sá ásánj jâm?

Düle'ŋ kwě *sílgôndiŋ*-sí básánj bá dóŋa jéél! Na jí
pǎgi wítwít'ínj kwě *sílgôndiŋ*-sí kaŋ-si dóŋa jaiŋ.

In gogoge *sílgôndiŋ*-sí ăl tie, kabûŋ lán wala kundí níŋ?

SÍLGÔ-KWAŊ

9. Ka-sí *dúú sílgô-kwaŋ* gîs baní, nás âm. Ila *sílgô-kwaŋ* wěre asá kwa á kaameba. Haila, *idîŋ á-iiba* ása yé *sílgô-kwaŋ*-ii, báarás tokké-ii.

SÍLGÓ-SÍLGÓ

10. Ká ás aluŋba, jî-sí karába *sílgóna-sílgóna* simmó kaán gis gé? Egél, ká bát, karába *sílgóna-sílgóna* wöel ittíŋ ásán kilmá útóná hõoŋa-sí táayeŋ á indelba.

Ka-sí kabáis lóó *sílgó-sílgó* maan, jî-sí dog gí sa maan?

Ee, ittíŋ lóó *sílgó-sílgó* maan kí see.

PÁÁLÍ TULLÉ

TULLÉ

1. Kwě táarí *tullé* pii kérég díen bagú dió.

In d̥ó *tullé* á-iiba ăl ká déen arrá aráná soga aw kin.

In kwě kăl *tullé* kăkkía ásán waar koomé.

Ila múrtá *tullé* á jaíl báa-í!

TULLÊ

2. Arín *tullê* ná órré á keba, ká ăl óónó ná agila d̥no.

Namás in kwă, “Ăl *tullé* jír síno. Ee, ása beto na ása á betoba.” Kíló buuru’ŋ írí-sí, namá d̥u j̥mo namá írí ímíni, ná arra’ŋ wáŋa ná póyyâ.

Dín táarí *tullê* máán bá in-ii ná naa jáa.

J̥ri *tullê* gí janí nás kíc jawlín oo dúín jaaru.

Segên *tullê* gís joló wěle-lé abá jío yáa.

TÚLLÊN/TULLÊN

3. *Túllên*-si b̄aw k̄í kanni yáa kúíṅ b̄ârṅa.

Kí káiṅ k̄aṅiṅ *túllên* kááló k̄aṅí s̄ub̄uṅ lóó-le.

Túllên ḡi kel-j̄am ká ay ámiṅ majir'íṅ kwě.

In leel'íṅ kwě *tullên*-sí básáṅ bá julú.

Abái táarí kaníe bá *tullên* jáa yáa Gusú.

TULLIṅ

4. Ila kwěṅ *tullíṅ* saa soṅṅá-ii, ká ǎl óóṅó ná agila.

Kí k̄oel ásáṅ k̄í *tullíṅ* kándo kúíṅ b̄ârṅa in jaiṅ-lé.

Tullíṅ bá yé-ii ná j̄uṅdi ná kwa nyét lóó tog k̄áwi.

Abá kwa díṅ *tullíṅ*'íṅ kírsiṅa as j̄iinelba.

TULLÉ-TÁG

5. Ka-sí in toṅ báis *tullé-tág* lóníti dééṅ j̄ittíṅ

kaa-ii?

Haila toṅ yé *tullé-tág*-ii ari tog dog ás keba.

Yé bát s̄ugéṅá *tullé-tág* teer k̄í see.

Dééṅ zarrâg aisa éla bát *tullé-tág* kéṅa bá baráis

kaam bawa.

TULLÊLLA

6. Dúíη kása *tullêlla*-sí bâlbaís dâóη yĕ dúíη kwě!

Dííη seret *tullêlla*-sí dawây dió as jeréηĕlba taraη.

Dærrí *tullêlla* kwă líkkáηa-sí bâlba kándé!

Darı́ *tullêlla*-sí, abá in lón ná loηpii-sí kałi jaw as jêlba.

Dító *tullêlla* äł kwa kaη kewereli aál kee?

Dæó'η dáy *tullêlla* báláη bá julún bawí.

Dirbo *tullêlla* kaáη-si baaro kúíη bârηa?

TULLÊLLAŋ

7. Ila kása *tullêllaŋ*-sí bála jawŋi bîlle?

In pogo *tullêllaŋ* perra a jáaba Gŭri.

Abo Gõo dééη segên *tullêllaŋ*, äł jóo búló-si.

Dííη dáwláη *tullêllaŋ* bása bonde júnso?

TULLÊNDIŋ/TÚLLÊNDIŋ

8. Naa äł dááweη káwe bá lóó *túllêndiŋ* law.

In j̄ari *tullêndiŋ* báláŋ bá jenyer in kwě.

Káala Terêwa in ray *tullêndiŋ*-sí táŋgíteŋ as jáaba.

Ăl Máásá yío kwa-sí *tullêndiŋ* ɯmmónŋ, namaŋ ká káíŋa.

TULLÊ-KWAŊ

9. Burtú *tullê-kwaŋ*ʔiŋ kwěs joló máni.

Ka-sí bawtên *tullê-kwaŋ* gí janí Wúo Sílóg.

Mâŋgaŋa soŋŋâʔŋ dió bás *tullê-kwaŋ* bawa éllé-dɯoŋ.

Dúíŋ káɯmʔiŋ kidíbiské *tullê-kwaŋ*-ii ăl way.

TULLÉ-TULLÉ

10. Ǻí ila kása abá *tullé-tullé*-ii, bás jêl nás koro kaba.

Díiŋ ɯúŋ jaluŋ *tullé-tullé* ila-sí, janí gi ná árdenŋ áa.

Jí ila píí *tullé-tullé*ŋ írí juŋú dúíŋ ampâr.

Biris *tullé-tullé* díg jabúŋ ăl soóm janni diíl.

Jí Wúo Majir attê wěle ay-si lóná? *Tullé-tullés*
kěṅa írírîn. Írírîn ay gal? Egel ná tullé ás kẹṅaba,
kabá sîṅ *tullé-tullé* kẹṅa. Wala dííṅ belé ay lón
Bain Jṅgṅs? Haila bát undí.

PÁÁLÍ DÚSSÂ

DÚSSÁ

1. In ~~dúú~~ *dússá* ná si-ii gâl, kerra ás keba.

In beléŋ attê âl suur bát *dússá*-ii táárîŋ álán á jeeba.

Attê ka-sí bá gi ~~uto~~ *dússá*-ii, ás aluŋba kaa gî búló.

Díeŋ tígo in kééŋ kwă *dússás* ge ka-sí déeŋ gi raál barâŋ.

DÚSSÂ

2. Kása ila äł ká arro kaŋ *dússâ* kénéá.

Majir'íŋ kwě ila kása'ŋ gũdũgũdũ kâŋ *dússâ*-ii.

Yé bát ȳri léeme kí *dússâ* tog lá ge wala kergel gé?

In nŋŋ *dússâ* walá kaŋ'íŋ á-iiba kí see'ŋ see!

DÚSSÂN

3. In jaápa *dússân'ín* kwă kaas jaw, ásáŋ jâm-íí?!

Alua ná lóó *dússân* léwéŋí, ál íde ăwíŋi saare'ŋ
kěru.

Lamûn *dússân* kaán gîs janni ka-sí dúíŋ bára? Ká
in lamûn *dússân* idíŋ gîs anni ásáŋ jâm.

DUSSIN

4. Bí in tégéliw'ín *dussin* suur báás-ii taran!

Ai lelela dééŋ *dussin*, *dussin* á-iiba.

Damarge líkká á kénába, *dússá* kéná, maran dééŋ
dussin in-si píŋítíeŋi ná nusá léeme'ŋ.

Koro'ŋ *dussin* arí á keba ásáŋ kí-ye arrá káwa.

DÚSSÁ-TÁG

5. Tebé kabá *dússá-tág* kéná, annîŋ-si kalŋá, ná áŋ kúrtõba. Ee, bát bá *dússá-tág* kéná.

Ila kawal'ín *dúú* bás *dússá-tág* kéná, kerra ás kénaba.

Koro *dússá-tág* bá yeen gé ăl kwa sabkenja karía.

DÚSSÂLLA

6. Kádiny *dússâlla-sí* kaán júrtõ? Álán âm. Álán jâm-íí? Ee. Ila arí *dússâlla-sí* gol? Egel.

Bí ila burtú *dússâlla-sí* ay-si baam? Ai, kabás kaam déen *dússâlla-sí*. Bâm-si bát abás máan bí burtú *dússâlla-sí* baam.

DÚSSÂLLAŋ

7. Zallîŋ nŋ *dússâllaŋ-sí* bás kí nínó'ŋ *dúú* kámmíe. Kí see'ŋ see lá kámmíe ila nŋ *dússâllaŋ-sí*?!

Ila dóól *dússâllaŋ* dogóla-sí a baníba yáa.

Dúín paypáy *dússâllaŋ'ín* kwă taga kámmíe sá?

DÚSSÂNDIŇ

8. DíŇ *dúú dússândiŇ-sí* kii síŇ amí?

In dóól *dússândiŇ-sí* ká sa êl kí bânŇaŇ!

Ila *darí dússândiŇ-sí* á-iibáa, taga baa níŇ yé.

In *ari* kaa-ii yé, ná *dússândiŇ* *law* kí subun.

DÚSSÂ-KWAŇ

9. Nusá *dússâ-kwaŇ* jarró yáa, dúŇ yáa'Ň kwě.

Jí in nusá *dússâ-kwaŇ* lá-ii, ná jarro kí see? Egél *dússâ-kwaŇ-ii*, ál arró.

Ka-sí kabáis in kwă, ye-sí ásáŇ bá *darí dússâ-kwaŇ* kundía.

DÚSSÁ-DÚSSÁ

10. Kin koro kabáis *dússá-dússá* loŇa. Jì-sí dog gí sa *dússá-dússá* ge? Egél, yeeŇ kí sees *dússá-dússá* ge, misiríŇ *ŋáány* ás *kaiŇba*.

Bí in nɛŋ *dússá-dússá* kaáŋ nɛŋ-ii, kúíŋ bârŋa? In kabá kɔwíŋá'ŋ kwǎ'ŋ nɛŋ-ii. Kɔwíŋá'ŋ kwǎ'ŋ nɛŋ ininiŋ aál kéná!

PÁÁLÍ TOKKÊ

TOKKÊ

1. Utú *tokké* náí gâl, wala áí sɛél báa?

Áí in nínó ittíŋ *tokké* jáa mat níŋ kâŋm kí dogólâŋ.

Kasá koro *tokké* jáa áláŋ dííŋ suur jɛi.

Ká in gîs waa yée, útóná'ŋ innála *tokké* ásáŋ á jawba.

Kaa-ii yé, nás in *tokké* jáa ná baalɛ sadaga'ŋ.

TOKKÊ

2. Ká in pîlpîl *tokkê-sí* kaa síŋ áa asá ábɛŋ.

Ila dii *tokkês* jêl, abá jündul. Na ká dii *tokkê-sí* ay síḡ abúḡ! Dii *tokkê* kâḡ mááḡ kwa-sí koḡa kakkíré pii jí.

Ái bát, naáḡ níḡ dii *tokkê* kwa-sí koḡa kakkíré píéḡí.

Ká báis kéréḡ in ámiḡ dulé *tokkê-lé* áláḡ á bamúḡéiba.

TOKKÊN/TÓKKÊN

3. In nḡḡ *tokkên*, maín ăw-si ná lúllá eeḡ, namá lia kâḡ.

Kel-aama ná *tókkên* risíḡá, maraḡ ás aluḡaba aál nyăḡa.

Darı *tokkên-sí* a jababa yáa, kí seeḡ see-ii náis ámiḡ ká.

Alás áwli mamaḡ gî dééḡ samên *tókkên* taan.

TUKKIḡ

4. In lóóḡ *tukkiḡ* sál kí aape-ii!

Bí in nyét la utú’η *tukkiη-ii* əl íné péégél, kúíη
bârna? Ee, bát in nyét dééη *tukkiη*, abás jaímel.

Kin koro ká asá *agila*, díeη *tukkiη* nuus á-iiba.

Dééη kilmá’η *tukkiη* saanǵá-ii, abá táraás siη jóónó
ná jaǵila. Ee, bát dééη kilmá’η *tukkiη* kí dǵó
keer’iη tog á geba. Ǻw bát lonpii níη dééη oro piá
dog.

TOKKÉ-SÁW

5. Kí dǵlé *tokké-sǵw* in aál banni, kúíη atineηa.

Yeeη ídé pǵy kaíη, maraη lóó bá *tokké sǵw-ii*.

Dǵlima əl kéle namaη lóó *tokké-sǵw* káwe.

In nǵη kabá *tokke sǵw-ii* taga kǵm lǵη kí?

Kin koro *tokké sǵw-si* gé, taga á síη alíηoba. Koro
tokké-sǵw ay, bá útóná nyét’iη *serég* jaw.

TOKKĒLLA

6. Bí ila ari *tokĕlla* kaa ari-ii kúíη wǵoηa? Aila, ila
ari kabá basal-ii. Ari *tokĕlla* la gol? Egél.

Ila dúú *tokkêlla-sí* karras bawí íde dáára.

Bí hái dogóla, dulgí *tokkêlla-sí* ay-si baam, kúín
paíma!

Díín pilpil *tokkêlla-sí* dúú'η dió as jiníba.

Lóo *tokêlla-lé* ay jáw jí dúín sagal. Idíín áw álán
gi sulum riínó.

TOKKÊLLAN

7. In basal *tokkêllan* taga jâm lán dúín atine?

Yeen ila rige *tokkêllan*ín dió ay káwi, kúín bânna?!

Bí ila dăy *tokkêllan* kaa dăy kēna ăl kwa innân
kááméńí?

Wăo bás *tokkêllan*-ii, naa káwnie dóńá dió as
jabíba.

Dúlgí *tokkêllan* as jənyóba yáa Tenné.

TOKKÊNDIŊ/TÓKKÊNDIŊ

8. Alə nás *tókkêndiŋ* piá ná baalə sadaga'η.

Jí dúú *tokkêndiŋ-sí* aál-si janni, jí yáa'ηkwě?

Kel-aama ná *tókkêndiŋ* úpúrítíeŋi kwa-sí.

In lóó *tokkêndiŋ*-lé ay báw, bí sagala? Aila bát in lóó *tokkêndiŋ*-lé kóóŋó.

Íde pìlpìl náì kǒrmi *tókkêndiŋ* kárí, namaŋ gîs lóó makké-tág piá.

TOKKÊ-KWAŊ

9. Ila dǘrri *tokkê-kwaŋ*, ka-sí gîs baní ná aba.

Bí dǘló *tokkê-kwaŋ*-lé kii níŋ kárí?

Ká buús *tokkê-kwaŋ* ámi, maraŋ ás alŋába kiíŋ kéŋá.

Sáráne *tokkê-kwaŋ*-sí kaba yáa kúíŋ bârŋa.

Ila dǘó kilmá *tokkê-waŋ*-sí gîs béla íné nás kééŋ wǎta'ŋ jǘri áa.

TOKKÉ-TOKKÉ

10. Naa ittíŋ lóó *tokké-tokké* indel soga ǘw kin.

Ka-sí báì suur *tokké-tokké*-ii, kí see'ŋ see wǘre.

Kin koro dog-si *tokké-tokké* loŋa, abás júra.

Áí bát, púún *tokké-tokké* gî janí ka-sí. Haila, áis lónba âl kee púún *tokké-tokké*. Abá á keba, bát bá jundí.

Kin dog Pááliná dīna gé ăl Ájíná-le úndula kérég. Na yeeŋ bás baam tog bír kaŋ na yeeŋ dog soŋŋâ á geba niná kila.

<u>Ájí kanf'ŋ</u>	<u>Ájí'ŋ Páálí</u>
kariŋo	kariŋól
duíná	duiŋól
suiŋá	suiŋól
aamíní	aamiŋól
báíŋí	baíŋól
lăddíní	laddiŋól
way	waytól
paasiŋo	paasiŋól
paariŋo	paariŋól
birnyola	birnyiŋól

Kin mitílá dīna gé:

Díen dǎú in kâη-si *suijól*-ii?

Ila pǔgó *suijól*-le dǎy á keba.

Ila dǎy *ηaaliηól* kηoη dorol jáá.

Main jaarîη ná ká ila sábá *ηaaliηól* kηoη-sí kǎi
jaabíl.

Dáin tǎw *kariηól'îη* dió koro a jiníba.

Dééη pǔró *kariηól*-ii sabba tog'îη ere.

Kása *waytól* kéηa asá kēl.

Duo *waytól* (ǎl suur dééη-ii marran tǎbη duo
keer'îη).

Kin ɛ̃ɛ dokkɛ̃ɛ-sí tullɛ̃ndiɛ̃ dɛ̃ɛ arrá jarẫɛ̃. Dɛ̃ɛ̃ɛ̃ in dombore'ɛ̃ dɛ̃õ k̃ɛ̃ɛ̃, na kerñɛ̃-sí aldɛ̃ɛ̃á'ɛ̃ dombore-lé nɛ̃ɛ̃ j̃ɛ̃mmóñɛ̃.

-sí	<p>Arit gís páállíti ɛ̃l-si ájɛ̃'ɛ̃ táárɛ̃ yé-sí ɛ̃ɛ̃ɛ̃, (Object marker) Ká kurú-<u>sí</u> etéré. Abás arka'ɛ̃ seebáa b̃ârɛ̃ɛ̃'ɛ̃ k̃ɛ̃rɛ̃ k̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃ set írɛ̃ kee ɛ̃ɛ̃-lé wala set d̃ũu b̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃, wala ás kɛ̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃ pɛ̃kkét (w̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃-sí), {Kurú-sí} set b̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃, abá (sí) éla lia set ás keba. In id̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃-ii ná déɛ̃ɛ̃ɛ̃ set p̃arrɛ̃ɛ̃ɛ̃ indel {-}. Mar̃ɛ̃ɛ̃ yé kɛ̃rrɛ̃g kɛ̃ p̃arrɛ̃ɛ̃ɛ̃ dúítíá.</p>
-si	<p>Yé dog p̃arrɛ̃ɛ̃ɛ̃ b̃ɛ̃w, naɛ̃ g̃ɛ̃s ájɛ̃ ila-sí paalíti ɛ̃l-<u>si</u> (sí) kɛ̃ɛ̃ɛ̃ k̃ona-sí paalíti. <i>Kin ɛ̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃ baam kergel-si k̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃</i> {Transtiviser} <i>shows the transtivity of the verb.</i></p>
-ii	<p>Yé gal ájɛ̃-ii, (verb to be “Is” tog b̃ír déllɛ̃ɛ̃ kɛ̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃ “gé/ge”). Mitíla: Déɛ̃ɛ̃ɛ̃-<u>ii</u>. In Poor d̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃-<u>ii</u>. Yé dog p̃arrɛ̃ɛ̃ɛ̃ b̃ɛ̃w. Kɛ̃ɛ̃ɛ̃ɛ̃ <u>gɛ̃</u>. Kin Poora <u>gɛ̃</u>.__</p>

-íí	In bá ɯ (ii)-ii dog maraŋ namá yé jǎŋo gǐs paalíti, na pǐrjǎŋ. “Taraŋ dǐŋ ore âl tie”. “Kaa-íí?!” Diw-ii ná amí-íí?! Lóóná dǐiŋa-lé bás déllǐŋ jǎŋo paalíti.
-le	Le: Lóó gis jíimel wala gal aris paalíti. Dáíŋ belé-<u>le</u>. Dééŋ kwěŋ jeddéŋ lóó- <u>le</u> . Abás arka’ŋ seebáa kari kŋŋo set írí kee ɯ (lé) bá (le) sǎtǐ. <u> </u>
-lé	Ye dog bá (le)-ii, maraŋ bá arka’ŋ seebáa kari kŋŋo set írí ás keba yé námá (lé) eeŋ. mitǐlá: In dombore- <u>lé</u> . <u> </u> Káíŋ bârŋa- <u>lé</u> boo ná baǵǐl.
’ŋ	In ulûg gǐs pulŋítǐ. Abás kona kí arka’ŋ seebáa agíŋí bá yé úndɔl. Mitǐlá: Buro <u>’ŋ</u> dalmáŋ. Wúo <u>’ŋ</u> riŋe. Orrá <u>’ŋ</u> kansa. In kwě <u>’ŋ</u> jǎri. Pírí <u>’ŋ</u> siid.
’íŋ	In ulûg gǐs pulŋítǐ. Abás kona kí arka’ŋ seebáa ás agíŋíba bá yé úndɔl. Mitǐlá:

	(Poor'ín belé, diw'ín dawí, toŋ'ín dăy...)
ín	In gal gîs páálíná'ŋ ulûg pulŋíti dog. Mitíla: (Barí'ŋ kar ~~ín~~ , kí basur'ín soor ~~ín~~ ere). _{..}

**Some Example Sentence bearing the
concept of Fur in the meaning base**

Poor'ín Belé	English Language
Jí dúú-sí <i>líkká</i> kaán-si jáa?	Why did you made the stew sweet?
Ila dóól <i>líkká</i> kéná aíla jí janí.	The sugar cane that you gave me was sweet.
In duri'ŋ kwă saa <i>líkká</i> ge abás jawya.	This duri tree's nuts are very sweet if you taste them.
Jí naasu'ŋ dăy <i>líkkâs</i> jámi kaní kí daa.	Yesterday you ate very sweet honey in the late morning.
In dăy-lés nyálmát <i>líkkâ</i> karána nás kámi.	We harvested this very sweet((oil) sp)) from the dăy tree. (Kind of

	honey fly).
Ká ás alḡába âl in dæó <i>líkkâ-ii.</i>	I did not know that this man is crazy.
Meeraḡas ámi namaḡ gí uto <i>líkkân</i> saí.	I ate the Kátí nuts until my mouth left very sweet. (The tree that bare meraḡa).
Naasu'ḡ day gís <i>líkkân</i> maḡ.	Honey smells, very very sweet to me.
Ăl jáárélíḡí, kabás gal <i>líkkân</i> jámi.	Thing that you were refusing to eat, you later ate hungrily with gusto.
Nyálmát'ḡ day'ḡ <i>líkkḡ</i> kí dæum'ḡ kerḡel-ii.	The Nyálmát oil's sweetness is different from the dæum's oil's.
In dæur'ḡ <i>líkkḡ</i> saa soḡḡá-ii kúḡ bārḡa.	This dæur tree's sweetness is so much, my friends.
In símsim'ḡ <i>líkkḡ</i> nuus-ii abá jawya kí see.	This semsem's sweetness is slight if you truly taste it.
In dâḡ kabá <i>líkká</i>	This Dâḡ tree nuts are

<i>tág-ii</i>	extremely sweet.
<i>kííŋ báraŋá'ŋ kwă kaŋ-si líkká-tág kaíŋ asá jéla.</i>	Your nuts of Bára tree were very much sweet, that you brought.
<i>Jí dííŋ paypáy líkkâlla aál-si jaá?</i>	where did you put your so sweet pawpaw?
<i>Ila Kádiny líkkâlla báisa judá yĕ Tombó?</i>	Tombó: Did you forget that Kádiny in the forest which is so sweet?
<i>Sumbûg líkkâllaŋ dawâye sá jíró wúo?</i>	Did you make ink with that so very sweet gum, grandfather?
<i>In Kamîstúéne líkkândiŋ-si a bundíba dogólá bâm yáa.</i>	You children, do not stop eating this so very sweet Kamîstúéne.
<i>Dííŋ tégélú líkkândiŋ-sí kasá jasi Tîrre.</i>	Tîrre, "Would you put your so very sweet Tégélú on the fire?!"
<i>Táo burtú líkkâ kwaŋ-si jarró.</i>	Táo slice the water melon which is the sweet one.
<i>Buro líkkâ-kwaŋ'íŋ</i>	The sweetest nuts are

kwă ge ná kúndó nás kéla.	from the Buro tree which we have brought.
In dúú báis kíkká-líkká lón ka-sí.	This stew is little bit sweet for me.
Kin kira asá awya líkká-líkká gis gé.	The wine I tasted is little bit sweet.

Explanation of Modifiers

Modifiers are the words that do the work of both Adjectives and Adverbs in Fur Language. These words have different forms and different degrees as well, they sometimes differ from each other by changing the tone of the vowel letter. The first form with high tone describes the single noun as follows: 1. In kwě'ŋ juri dikkó ná-ii gâl. Here the word *dikkó* describes the noun *juri* and in the second sentence the same kind of form describes the verb as it is shown here: Muun kân lóó dikkó pii wala? Here it describes the verb *pii*. Also it shows or tells that something is black or does black and nothing else. This type is used only

for single thing, (Single noun) or describes only one thing. For example 2. **Kurú kírô** **majira'ŋ nima-ii**. The tone that it takes is the falling tone, and the modifier modifies the noun, “*kurú* .” "The green tree." **Ila ari kírô** **kaa-ii?** Here it modifies word *ari* "something" these modifier have nothing to do with the distance because sometimes the modifiers in other forms has to do with the distance.

The modifiers vary in their style because when it has no tone from the beginning, here in this form it has two ways of expression as follows:

3. **In dăy kírô kaa dăy-ii?** This one modifies the noun, (**Dăy**) and the first vowel letter has no tone but in this sentence the first vowel letter has tone "**Pâla kírôn nás** **jáwle**." In here the description is quite different because it tells something about the verb and describes it. Such a form usually modifies the verb in many cases. If you come across the examples in the [Book of Modifiers](#) you will

notice that it generally describes the verb especially the form that has the *high tone* on the first vowel and the *falling tone* on the second vowel. And when it has high tone on the first vowel from the very beginning, it acts the same action and there must be (**n**) to show the degree at the end of the word. It happens only in this form, also it shows the distance. But not all modifiers behave in this manner. For example, (**Díkkôn, kírôn, póttân** and so on...). These have to do with the distance but, (**Líkkân, síkkân, dírrôn** and etc) they show both the degree and the distance as well as the one that without tone from the very beginning.

Regarding the noun of the modifier for example 4. (**Kirriṅ, dikkiṅ, simmiṅ, sṁṁṁṁ** and so) they modify the noun themselves, and the noun that it comes before it must have possessive marker or there will be possessive adjective or pronoun. And it also comes before modifier, according to this little information that

had been achieved from these examples of their book. It shows influence of the thing that it describes accordingly.

Towards the strongest form of modifiers it must have the additional required degree that fits it confidently in the sentence. For example: **5. ranynyá-tág, Rúbbá-tág, kírro-rít** and so on and as it is shown in the sentence blow. **Mânga'η kwě pukká súj-si ámi.** Or as it is here (**Diw wăo ná amí naman uto pottá-térél piá**). In the first sentence the modifier describes the noun **mânga** and in the second sentence describes or tells something about verb **piá**, and especially this form is the strongest form of all. The additional degrees e.g (**Díl, póbót, lít, rát** and **tígíj** nad so on). There are so many of them in the language.

These three forms are so closely related to each other in the meaning base, (*That is to say:* **6.Tullêlla, tullêllaη and tullêndiη**) one of these may have that kind of the feeling which is

expected to be. But the same case happens again when the word has no tone on the first vowel in this form it needs if necessary for example {**Tullêndiŋ** or **túllêndiŋ**} but the form with *high tone* on the first vowel letter is also effective than the one without the tone e. g **In kása puyyândiŋ-sí a jarróba ásáŋ kí-ye nááŋ kâm. Ka-sí bá gis kaŋ'íŋ koro púyyândiŋ maŋe.** The modifier without the *high tone* on the first vowel may describe both verb and noun, but now here it describes verb, while that one with the *tone* on the first vowel does describe the verb mostly. But when the modifier has the tone from the very beginning it can describe both because it does not need another tone again to be put once more since it has from the first form. The forms with (**lla, llaŋ, diŋ**) They are quite the same and can modify the noun also. Compare these two sentences. **In kwě dúús urtêlla kiro. Ila múrtá kirrôllaŋ kíŋ-ii?**

There are some forms where by you will find such a form (**8. Líkkâ-kwan** or **urtê-kwan**) and so on. Here are some examples. **Ka-sí m̄nga'ŋ kwě k̄rrô-kwan ḡs janí. Tégéliw dikkô lá kéná ná bámi bí kaní.** It points out only a single thing from many and it modifies the noun generally, as shown in the example. **K̄rrô-kwan**. The green one.

One last form from the Book of Modifiers which is double first form in any modifier. Some examples are jotted down here to make the matter clear. **Ka-sí in d̄arí kabáis puyyá-puyyá lón. Dombore pukká-pukká ila kíŋ-ii ? In ḡar pottá-pottá naán-si jéla.** This is the lowest form of modifiers which have no too much influence on the thing that it describes, this form is found in irregular modifiers e.g **soónâŋkoro-soónâŋkoro**. This form is less strong than any form in the language.

When you learning in this book, care must be taken and attention must paid seriously.

POORÍŃ BELE

ΠΑΛΙΝΑ΄Ń DOMBORE

Gaud Páálí: Bariwǎrig Tóóduó

Book of Modifiers

Grammar

Trail Edition

July 2008

Khartoum

Belé Poor